

Un document inedit privitor la arendarea Menzilului (Poștei) în Moldova, pe trei ani, la sfârșitul secolului al XVIII-lea

Despre organizarea Poștei în Moldova medievală s-a scris foarte puțin, probabil din cauza lipsei de informații în izvoarele istorice¹. De aceea, considerăm că orice nou document pus în circulație poate aduce anumite completări și clasificări la această temă de cercetare.

Un astfel de document inedit se păstrează la Filiala Bacău a Arhivelor Statului². Este un contract ce cuprinde 23 de articole și care a fost încheiat între Vistieria Țării Moldovei și boierii care au arendat venitul Menzilurilor pe o perioadă de trei ani. Documentul nu poartă nici semnături – dovadă că a rămas în stadiul de proiect – și nici dată. El însă poate fi datat – cu aproximație, desigur – pornindu-se îndeosebi de la conținut. Astfel, din articolele 9, 16 și 20 rezultă foarte clar că Basarabia făcea parte din Țara Moldovei, deci documentul a fost scris înainte de anul 1812. Aflăm apoi din articolul 5 că chila de orz se vindea cu 6 lei. Din alte documente știm că orzul avea acest preț în Moldova pe la anul 1800³. Aceste elemente – dar și altele – ne fac să credem că documentul pe care îl analizăm a fost redactat la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Prin acest contract, Vistieria Moldovei se obligă să asigure următoarele: 1.050 surugii scutiți de bir și havalele; 1.000 stoguri de fân și 11.000 chile de orz pentru cai, transportate la toate stațiile de menzil; să stabilească “la ce locuri este de trebuință a să așaza menzălurile; să construiască la toate menzilorile grajduri, hambare, odăi pentru călători și bordeie pentru surugii; să numească 12 căruceri la Iași și câte doi la celelalte menziluri, cu toții scutiți de bir și havalele.”

La rândul lor, arendașii menzilurilor se angajau, între altele: să țină 4.356 cai; să asigure câte 80 de cai pe zi la “trecere de agărlăcuri mari” pe trei drumuri principale care pornesc de la Iași spre Sorooca, Focșani și Galați; să folosească cel mult 15 cai pe zi pe drumurile (traseele) secundare.

Celelalte “ponturi” din contract se referă la modul de organizare a menzilorilor și la alte aspecte, după cum urmează: Vistieria să achite sumele

cuvénite către arendași în trei vadele pe an; ugeretul să fie “câte 30 bani pe ceas de cal pe suma cailor”, iar dacă unii nu vor achita costul transportului, să plătească Vistieria pentru ei; tot Vistieria să achite în fiecare lună la Casa Menzilului sumele datorate pentru caii pe care i-a folosit; toți “căpitanii și epistașii” de pe la menziluri să fie scutiți de bir și havanele și să nu se supună ispravnicilor din ținuturi; ispravnicii și zapcii să nu aibă voie “a lua cai sau a poronci în memzăluri” decât dacă vor avea aprobarea Vistieriei; caii să nu poată fi scoși de pe traseele stabilite oficial, iar dacă cineva, totuși, îi va scoate “din drumul menzălurilor afară”, acela să plătească ugeretul “60 bani pe ceas de cal”, adică dublu, și să suporte eventualele pagube materiale aduse menzilului; nici un trecător să nu aibă voie a lua fân și orz din stogurile și magaziiile menzilurilor; arendașii să aibă voie a cumpăra dincolo de Nistru până la 2.000 cai de menzil și a-i aduce în Moldova, fără a plăti vamă la graniță; cu caii menzilurilor să nu se transporte “haznelile de bani”; când va trebui transportat “vreun calabalăc mare”, să fie anunțați mezzălgii cu 10 zile înainte, “ca să poată faci gătire trebuincioasă”; țimirașii să fie obligați să ducă numai de două ori pe săptămână cărțile (scrisorile) Vistieriei și ale ispravnicilor; pentru menzilurile din Basarabia să se prevadă 12 țimirași în plus față de perioada anterioară.

Arendașii menzilurilor din Moldova au avut grijă să se pună la adăpost, în caz că va fi “vreo prefacire de vremi în Ocârmuire” Dacă în cei trei ani va veni o nouă Ocârmuire (Domnie), și dacă aceasta va hotărâ să preia menzilurile, atunci Divanul domnesc să fie dator a-i despăgubi pe mezzălgii (arendăși).

Din documentul analizat nu rezultă cu ce sumă au fost arendate menzilurile pe cei trei ani. Știm însă, din alte surse, că pentru anul 1796 serviciul poștal din Moldova – cel mai rapid din Europa – a fost arendat de Vistierie cu suma de 80 de pungi, adică 40.000 lei vechi⁴. Suma aceasta era foarte mare și reprezenta – după calculele noastre – valoarea de atunci a 4.000 de vaci, sau a 20.000 de oi, sau a cca. 820 tone brânză de oi, sau a cca. 4.900 tone de porumb⁵.

În acest document cuvântul *menzil* și derivatele *mezzălgii*, *Casa Menzilului*, *Slujba Menzilului*, *cai de menzil* se întâlnesc de 33 de ori, în timp ce cuvântul poștă se întâlnește doar o singură dată, la punctul 15, fapt care demonstrează că, în epocă, abia începea a fi folosit.

Pentru istoricii preocupați de trecutul Poștei Române, publicăm mai jos documentul în întregime.

Note

1. Mai importantă este cartea lui C. Minescu, *Istoria poștelor române – originea, dezvoltarea și legislația lor*, București, 1916, p. 664; vezi și Leonid Boicu, *Mijloacele, viteza și prețul de cost al transporturilor în Moldova la începutul secolului al XIX-lea*, în "Studii și cercetări științifice" Istorie, anul XIV, 1963, fasc. 2, p. 249-258; Idem, *Lucrările de îmbunătățire a căilor de comunicație în Moldova în vremea administrației ruse din anii 1828-1834*, în "Studii și cercetări științifice", Istorie, anul XIII, 1961, fasc. 1, p. 105-116.
2. Arh. St. Bacău, Colecția *Documente*, VI/150.
3. Ioan Murariu, *Preturile cu care se vindeau unele mărfuri în Moldova la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea*, în "Carpica", Muzeul Județean de Istorie și Artă Bacău, 1975, vol. VII, p. 129-130.
4. *Instituii feudale din Țările Române. Dicționar*, București, Editura Academiei, 1988, p. 373 și 395.
5. Ioan Murariu, *op.cit.*, p. 126 și urm.

G l o s a r

<i>agârlac</i>	= bunuri multe; calabalâc
<i>ban</i>	= a 120-a parte dintr-un leu vechi
<i>calabalâc</i>	= bagaje; catrafuse
<i>cărucer</i>	= căruțaș
<i>chilă de Galați</i>	= veche măsură pentru cereale, care în Moldova era egală cu două mierțe, sau cu 240 ocale, sau cu 308 kg
<i>epistaș</i>	= purtător de grijă; administrator
<i>hac</i>	= simbrie; leafă; salar
<i>havalele</i>	= corvezi; poveri; greutăți
<i>hazna</i>	= tezaur public; Vistieria țării; sumă de bani transportată în lăzi sau saci
<i>ispravnic</i>	= conducătorul unui ținut moldovenesc
<i>iznoavă</i> (de ~)	= din nou; iarăși
<i>izvod</i>	= listă; condică de socoteli; tabel
<i>mezălgii</i>	= arendașii menzilorilor
<i>Menzil</i>	= Instituția Poștei în Moldova și Țara Românească.
<i>meremet</i>	= reparație
<i>pont</i>	= punct; articol
<i>surugi</i>	= vizitiu care conduce călare pe unul din cai diligențele poștalionului sau trăsurile boierești
<i>tocmală</i>	= învoire; înțelegere
<i>țimiraș</i>	= ostaș cu atribuții de curier sau de călăuză pentru soli
<i>ușgeret</i>	= taxă de călătorie cu poșta în Țările Române
<i>vedeu</i>	= termen de plată; soroc
<i>zapciu</i>	= percepătorul dărilor de la contribuabili

Un document inédit sur l'affermage pour trois ans de la poste de Moldavie à la fin du XVIII-e siècle

L'autor se propose d'y analyser un document de 23 articles sur l'affermage, l'organisation et l'exploitation du service de la Poste de Moldavie dans la période mentionnée.

Le document en question mentionne aussi les droits et les obligations des deux signataires, à savoir la Trésorerie de l'Etat et les propriétaires fonciers qui avaient pris à bail les revenus du service postal.

A n e x ă

“Ponturi cu care cerim să ținem menzălul pe trii ani

1. Banii ce ne vom așaza ca să ne de Vesterie pe an, să aibă a ni-i da cu doai vadele, adică doai părți de bani înainte, la închiere condractului, și a trie parte la sfârșitul lunii lui septemvrie, fără nici o prelungire, urmându-să asămini și pentru anii viitori.

2-le. Să ni să dé de cătră Vesterie 1050 surugii, care surugii să fie scutiți de tot birul Vistiriei și de alte havaleli, și cu chezășie satelor ca să nu lipsască de la slujbă, care surugii să fie așazați pe la menzăluri cu 10 zăle mai înainte de a intra noi în slujba Menzălului după izvodul ci vom da, plătindu-li-să hacul lor de cătră țară.

3-le. Să ni să de 1000 stoguri fână de măsură, care să să facă și să să care cu țara pe la menzăluri, după izvod ce vom da, fână bun și mărunț, fără a fi îndatorați a plăti ceva pentru iarbă, numai câți 4 lei de stog, obiceiul vechiu, făcutul și căratul.

4-le. Vesterie să ne de izvod iscălit pe la ce locuri este trebuință a să așaza menzălurile, și afară den acele locuri, la altile să nu fim îndatoriți de a mai țâne și alți menzăluri, ce, de va ave trebuință Vesterie de a așaza și alte menzăluri, cum și de a să ține niscaiva cai de menzălu unde va fi lagăru cel mare, atunce prin deosăbită tocmală ce vom faci să avem a le ținé, însă de ne vom pute tocmi.

5-le. 11000 chili orzu să ne de Visterie din țară cu rânduială, care orzu cu carăle țării să-l cari pe la menzălurile acele care vom da noi izvod, și noi să-l plătim locuitorilor câți 6 lei chila.

6-le. Să ni să facă de cătră Visterie toate cele trebuincioasă pe la menzăluri, adecă grajdurile pentru cai, hambarile pentru orzu, odăile pentru musafiri, bordeile pentru surugii și ogrăzări pentru fân în curgire acestor trii ani, și, de va cere trebuință orice a să faci de iznoavă, sau meremeturi pe la menzăluri, datoare să fie Vesterie a li faci, fără să dăm noi vreo plată.

7-le. Toți deopștie, atât Vesterie, cât și orice alt obraz vor lua cai de menzăl, să aibă a plăti ugeretu câte 30 bani pe ceas de cal pe suma cailor ce vor lua, iar nevoind unii ca să să plătească, datoare să fie Vesterie a plăti ugeretu pa acei cai.

* Cuvânt ilizibil.

8-le. Ugeretul ce are să plătească Vistirie pe cai ce va da la sfârșit a fiișticăria luni, să aibă a să plăti la Casa Menzilului.

9-le. Trecere de agărlăcuri mari, când vor fi pe drumurile celi mari, întâi a Sorocii, Focșanii și a Gălăților, să fim datori a da câte 80 cai pe zi, iar, trebuind mai mult, să aibă a-i da Vesterie din țară, iar de celelalte drumuri să nu fim datoria a da mai mult de 15 cai, iar ce vor trebui mai mult, să-i de Visterie din țară.

10-le. Pe cai ce încălecă surugii[i] pentru trecire drumeților trecători, să aibă a plăti ugeretul și pe acești cai câte 30 bani pe ceas de cal, păzându-să acest pont la tot[i] deopștii, iar când unii din trecătorii drumeți nu vor plăti, să aibă Visterie a plăti.

11-le. La fiiștecare menzâl să ne dea Vesterie câte doi căruceri, după cum s-au urmat și pân acum, iar la menzâlul Eșii să ni de 12 căruceri, care să fii scutiți de tot birul și havalele[i]e țării.

12-le. Toți căpitanii și epistașii ce vor fi la menzăluri să fii scutiți și apărați de tot birul și havalele[i]e ce vor fi pe alții, fără a fi supuși ispravnicilor, însă căpitanii să nu fie din lăcuitorii birmici.

13-le. Ispravnicii sau alți zapcii de a ținuturilor să nu aibă voi[e] nici ca cum a lua cai sau a poronci în menzăluri, afară numai când vor ave podurojnile Visteri[e]i.

14-le. Cai[i] menzălurilor, afară din drumul menzălurilor să nu aibă voi[e] nimini din trecători a-i scoati, iar îndrăznindu cineva a ieși din drumul menzălurilor afară, să plătească 60 bani pe ceas de cal, cum și orici pagubă să va prăcinui menzâlul cu eșare acie din drumul menzălului, să aibă a o plăti toate acela, împlinindu-să acei bani de cătră visterie.

15-le. Fânul și orzul ce vom ave pe la poști să nu ni să ia de cătră nimini din cii trecători.

16-le. De vom ave trebuință a cumpăra cai din ceea parte de Nistru, să avem voi[e] a cumpăra și a-i treci fără a fi opriți, pân la sumă de 2000 cai, fără a ni se ceri vamă în Moldova.

17-le. Haznelile de bani, cu cai[i] menzălurilor să nu fim datori a li purta.

18-le. La trecire de vreun calabalăc mare, să să de de știre mezălgiilor cu 10 zăle mai înainte, ca să poată faci gătire trebuincioasă, să nu să pricinuiască vreo supărare.

19-le. Cărțile Vesteri[e]i ce au să să poarte cu ținiraș, cum și cărțile ispravnicilor de pe afară, mai mult decât de 2 ori pe săptămână să nu fii însărcinat Menzâlul a le purta.

20-le. Țimirașii ce s-au dat pân acum menzălgiilor vechi să ni să de și noao, adăogându numai 12 ținirași pentru menzălurile den Basarabie, și cu acești ținirași să să poarte cărțile Visteriei, plătinu-ni Visterie și acei câte 250 lei pe lună, după cum au dat și până acum.

21-le. Întâmplându-să vreo prefacire de vremi în Ocărmuirea ce se află astăzi în pământul acesta, și vrând Ocărmuire de atunci să iai menzălurile, datoriu să fii Divanu mai întâi a plăti toate lucrurile menzălului în prețul ce vor fi cumpărate de către mezălgii, cum și paguba, de să va întâmpla a fi, și așa să poată lua Menzălul.

22-le. Noi să fim datori de-a purure a ține 4356 cai pe la locurile ce ni va da Visterie izvod ca să fii menzăluri.

23-le. Toate ponturile arătate mai sus sătem noi datori a le păzi întocma, cum și Visterie, iar dacă Visterie ne va faci sminteală la vre unili din ponturi, sau nu ne va da vre unili din acele ce să arată mai sus, la vreme căzută, și să va întâmpla vreo sminteală și pagubă, Visterie să fii datoari a ni plăti acé pagubă, fără a fii noi datori pentru vreo răspundire de sminteală, și așa, cu aceste ponturi, de la zî întâi a lunii lui iulie să avem a intra în slujba ținerii menzălurilor.“””

NOTĂ: La punctul 2 s-a scris inițial cifra 1050, care, apoi, a fost modificată în 950.
La punctul 3 s-a scris inițial 1000, apoi s-a modificat în 950.

Peștera Nouă din Căpâlna m. 1848

1. Căpâlna Nouă, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a

2. Căpâlna Nouă, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a

3. Căpâlna Nouă, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a

4. Căpâlna Nouă, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a

5. Căpâlna Nouă, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a

6. Căpâlna Nouă, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a

7. Căpâlna Nouă, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a
la. Căpâlna, m. 1848, stăpânirea (c. 1848) a

